

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота магістра

з теми: **“Особливості логопедичної роботи з розвитку словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення”**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи KorLs-M19z, спеціальності
016 Спеціальна освіта за освітньо-
професійною програмою Спеціальна
освіта (Логопедія)

Мастикаш Наталія Володимирівна

Науковий керівник: **Опалюк О.М.**,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри логопедії та спеціальних
методик

Рецензент: **Вержиховська О.М.**,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський – 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	8
1.1 Основні етапи розвитку мовлення у дошкільників.....	8
1.2 Своєрідність розвитку мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення	17
1.3 Особливості розвитку словотвору у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення	26
Висновок до розділу.....	34
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ СЛОВОТВОРУ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТ- КОМ МОВЛЕННЯ	36
2.1 Обґрунтування та опис методики вивчення рівня сформованості словотвору у дошкільників	36
2.2 Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	42
Висновок до розділу.....	50
РОЗДІЛ 3 ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З РОЗВИТКУ СЛОВОТВОРУ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	52
3.1 Особливості корекції порушень словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення	52
3.2 Дидактичні ігри в системі логопедичних занять з розвитку навичок словотвору у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.....	59

	3
3.3 Аналіз результатів методики формувального етапу дослідження.....	66
Висновок до розділу.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дошкільний період характеризується найінтенсивнішим мовленнєвим розвитком дітей. Нерідко спостерігається якісний стрибок у розширенні словникового запасу. Дитина починає активно використовувати усі частини мовлення, поступово формуються навички словотвору.

Питання словотвору порушувалися в працях Н. Арутюнової, О. Гвоздєва, Н. Новотворцевої, А. Тамбовцева, Т. Ушакової, а також в працях сучасних вчених: Н. Волошиної, А. Мазниченко, Т. Туманової, І. Суліми, А. Хохлової, С. Цейнлін та багатьох інших. У дослідженнях показано, що однією з умов засвоєння граматичної системи мовлення є сформованість словотворчих навичок, які ґрунтуються на вмінні виділяти, диференціювати морфеми, визначати їх загальні значення. Сензитивний період розвитку навичок словотворення припадає на дошкільний вік дитини. У цей період дитина особливу увагу звертає на морфемного структуру слова і самостійно може утворювати слова за типовими словотворчим моделям [3; 10; 12; 45; 69; 72; 77]

В. Кондратенко, С. Конопляста, В. Тарасун, Т. Ушакова, С. Цейтлін, Н. Чередніченко, М. Шеремет вважають, що саме у даному віці ефективним виступає формування умінь утворювати слова, яке базується на зацікавленості дітей до мовленнєвих явищ та узагальнень мовленнєвого досвіду. У дошкільному віці формується більш диференційоване використання слів відповідно до їх значення, здійснюється процес словотвору та словозміни. При оволодінні зовнішньою стороною мовлення дитина спочатку вимовляє слова, потім речення із двох слів, потім із трьох-чотирьох, із простої фрази поступово розвивається складна фраза, і тільки через кілька років дитина опановує складним реченням, головними і другорядними членами цих речень, що складають зв'язну розповідь дитини [29; 60; 71; 77; 80].

Загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ) – різні складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушене формування всіх компонентів мовленнєвої системи за нормального слуху та інтелекту (Т. Туманова, Т. Філічова, Г. Чіркiна) [16].

Проблему розвитку мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення, причини, форми його порушень, способи корекції у даної категорії дітей вивчали наступні дослідники: Н. Жукова, Л. Єфіменкова, О. Мастюкова, А. Павлова, Л. Спірова, Л. Трофіменко, Т. Фльоріна, Г. Чіркiна, Л. Циба, А. Ястребова та ін. Досліджуючи дане питання науковці не достатньо звертали увагу на диференційований підхід при роботі з різними групами дітей із загальним недорозвитком мовлення. Адже до загального недорозвитку мовлення відносять і дітей з дизартрією, ринолалією та іншими з важкими ураженнями мовленнєвої діяльності. Тому варто чітко розділяти дітей із загальним недорозвитком мовлення за групами, працюючи з кожної групою за диференційною програмою [22; 47; 57; 63; 78].

Р. Лалаєва, Н. Серєбрякова, Т. Туманова відзначали, що в порівнянні з дітьми з типовим розвитком мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення здатність до словотвору (утворення нових слів) з'являється пізніше і розвивається нерівномірно, під час словотвору вони погано виділяють і узагальнюють закономірності [30; 69]. Таким чином, розвиток словотворчих навичок у дошкільників з загальним недорозвитком мовлення є актуальною темою для дослідження. Тому вирішення питання щодо логопедичної роботи з розвитку словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення стало основою нашої дипломної роботи магістра.

Провідним видом діяльності дитини дошкільного віку є гра (Л. Виготський та ін.). Відповідно, гра може виступати засобом формування словотвору у дітей дошкільного віку. Дидактичні ігри та вправи дають можливість розвивати у дитини повторення потрібних словоформ, сприяючи тим самим розвитку словотворчих навичок [7; 14; 44].

Мета дослідження - з'ясувати особливості логопедичної роботи з розвитку словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати теоретичні аспекти проблеми розвитку мовлення та словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.
2. Обґрунтувати та описати методику вивчення рівня сформованості словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.
3. Описати та проаналізувати результати логопедичної роботи з розвитку словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.

Гіпотеза дослідження – ефективність логопедичної роботи з розвитку навичок словотвору у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення підвищиться, якщо на логопедичних заняттях будуть застосовуватися дидактичні ігри.

Об'єкт дослідження: розвиток словотвору у старших дошкільників із типовим розвитком мовлення та із загальним недорозвитком мовлення.

Предмет дослідження – логопедична робота з розвитку словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.

Методи дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, констатувальний та формувальний етапи дослідження, якісна та кількісна обробка емпіричних даних.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають у тому, що здійснено науково-теоретичний аналіз особливостей мовленнєвого розвитку дошкільників із загальним недорозвитком мовлення, зокрема розкрито теоретичні аспекти проблеми розвитку словотвору у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення, показано вплив дидактичної гри на корекцію словотвору у даній категорії дітей.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що досліджено рівень сформованості словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення, розроблено та апробовано методику корекції словотвору у даній категорії дітей.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи обговорювались на студентській науково-практичній конференції у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Крім того, апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалося шляхом публікацій та доповідей на міжнародних (2), всеукраїнських (1) та регіональних (2) конференціях та семінарах.

Результати дослідження впроваджені у освітній ясла-садок №9 “Ангелятко” м. Червоноград Львівської області.

Публікації:

- *Окремі аспекти розвитку словотвору дошкільників із загальним недорозвитком мовлення* // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. Н.С. Гаврилової. Вип. 10 / Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2019. 196 с. С.98-103.

- *Практичне вивчення рівня сформованості словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення*” // Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти; [відпов. секр. К. І. Демчик]. Київ: Міленіум, 2020. 274 с. С.151-155.

База дослідження: заклад дошкільної освіти ясла-садок №9 “Ангелятко” м. Червоноград Львівської області. У дослідженні взяло участь 10 дітей старшого дошкільного віку з типовим розвитком мовлення та 10 із порушеннями мовленнєвого розвитку.

Структура роботи: дипломна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновки, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВОК

Теоретико-експериментальне вивчення особливостей логопедичної роботи з розвитку словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення дало нам змогу зробити наступні висновки.

Розвиток дитячого мовлення – це складний і різнобічний процес. Діти не відразу оволодівають лексико-граматичним складом, словозміною, звуковимовою і складовою структурою. Одні мовленнєві групи засвоюються раніше, інші – значно пізніше. Тому на різних стадіях розвитку дитячого мовлення одні елементи мови виявляються вже повністю засвоєними, а інші – лише частково. Спираючись на дослідження науковців ми можемо умовно виділити основні періоди мовленнєвого розвитку, зокрема: 1-й – підготовчий (з моменту народження – до 1 року); 2-й – переддошкільний (від 1 до 3 років); 3-й дошкільний (від 3 до 7 років); 4-й шкільний (від 7 до 17 років). Процес словотвору набуває інтенсивності у віці 3-3,5 років, та у старшому дошкільному віці має провідне значення для розвитку мовлення у дітей.

Загальний недорозвиток мовлення – це різні, складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушене формування усіх компонентів мовленнєвої системи, які ми відносимо до її звукової і змістової сторони, при нормальному слуху та інтелекті. Правильне розуміння структури загального недорозвитку мовлення, причин, що покладають в основу різних співвідношень первинних і вторинних порушень необхідне для відбору дітей у спеціальні групи, для підбору найбільш ефективних прийомів корекції і для попередження можливих ускладнень у шкільному навчанні.

Незважаючи на різну природу недоліків, у дітей із загальним недорозвитком мовлення є типові прояви, що вказують на системне порушення мовленнєвої діяльності. Однією із провідних ознак є більш пізній початок мовлення: перші слова з'являються в 3-4, а іноді і в 5 років. Мовлення аграматичне і не достатньо фонетично оформлене. Найбільш виразним показником є відставання експресивного мовлення при відносно

благополучному розумінні зверненого мовлення.

У системі спеціального навчання дітей із загальним недорозвитком мовлення враховуються особливості мовленнєвого спілкування дошкільників, використовується гра та продуктивні види діяльності з метою формування потреби в оволодінні мовленнєвими засобами. Важливо також, щоб завдання оволодіння мовленням вирішувалися у єдності із завданнями всебічного розвитку особистості. Таким чином, гра виступає і як засіб розвитку мовлення, і як засіб розвитку дитини.

Словотвір – розділ мовознавства, у якому викладаються способи та засоби утворення слів, їхня будова. Вивчення законів словотвору допомагає зрозуміти походження слів, створення нових слів у мові, а правильний аналіз слова сприяє оволодінню орфографією, освоєнню правопису слів.

Недостатність функцій словотвору у дітей із загальним недорозвитком мовлення проявляється у труднощах побудови прикметників від форми іменника. Діти користуються суфіксальним способом словотвору, однак кількість суфіксів, використовуваних при словотворі, дуже невелика. У дітей із загальним недорозвитком мовлення бідні морфологічні узагальнення. Системою словозміни опановують у молодшому та середньому віці, системою словотвору – починаючи із середньої групи. У середній і старшій групах процес формування інтенсивний і творчий. У підготовчій до школи групі діти отримують знання про норми словотвору.

Отже, у процесі словотвору дитина із загальним недорозвитком мовлення часто робить помилки, утворюючи нові слова. Завдання педагога полягає у тому, щоб допомогти дитині засвоїти закони утворення слів і попередити порушення. У продуктивній діяльності (ігровій, трудовій, суспільно-корисній, образотворчій) значно швидше відбувається розвиток сприйняття мовлення дітьми із загальним недорозвитком мовлення, тому що мовлення здобуває дійсно практичну спрямованість і має велике значення для виконання тієї або іншої діяльності.

В обґрунтування, розробку та опис методики констатувального етапу

дослідження було покладено методику М. Алексєєва, В. Ляміна “Дослідження можливостей словотвору”, яка була адаптована до можливостей дітей із загальним недорозвитком мовлення. Методика вивчення рівня сформованості словотвору у дошкільників включала шість завдань, зокрема:

1. Аналіз малюнків дітьми за відповідними запитаннями (завдання спрямоване на використання у мовленні правильних назв предметів в однині та множині).

2. Виконання дітьми гри “Великий-маленький” (завдання спрямоване на вживання у мовленні іменників із зменшувано-пестливими суфіксами).

3. Виконання гри “Зустріч гостей” (завдання спрямоване на перевірку умінь вживати найменування предметів узагальненого типу).

4. Бесіда з дітьми на базі гри “Хто він такий?” (завдання спрямоване на перевірку мовленнєвого відчуття, сприймання і розуміння словотворчих форм).

5. Бесіда з дітьми на базі гри “Чи правильно ми говоримо?” (завдання спрямоване на перевірку уміння знаходити помилки у вживанні способів словотвору).

6. Бесіда з дітьми на базі гри зі словами (завдання спрямоване на виявлення рівня сформованості умінь утворювати слова).

Мета даної методики – виявити рівень розвитку словотвору у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. Для реалізації мети дослідження експериментальна робота проводилася в наступні етапи:

1) вивчення рівня сформованості словотвору старших дошкільників у контрольній та експериментальній групі;

2) підбір спеціальної системи дидактичних ігор з корекції порушень словотвору у дітей із загальним недорозвитком мовлення;

3) проведення контрольного зрізу діагностування словотвору старших дошкільників експериментальної та контрольної групи після апробації методики формувального експерименту.

Нами були підібрані дві групи дітей старшого дошкільного віку: контрольна (діти з типовим розвитком мовлення) і експериментальна (діти із загальним недорозвитком мовлення) по 10 чоловік у кожній. Експериментальна робота проводилася на базі закладу дошкільної освіти ясла-садок №9 “Ангелятко” м. Червоноград Львівської області.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження показав, що рівень сформованості словотвору за вище поданою методикою у дошкільників з типовим розвитком мовлення значно вищий, а ніж у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення, а саме: низький рівень умінь утворювати слова спостерігається у 63,4 % дошкільників із загальним недорозвитком мовлення (при типовому розвитку – 3,3 %), середній – 31,6 % (при типовому розвитку – 3,3 %), вище за середній – 5 % (при типовому розвитку – 36,7 %), високий – 0 % (при типовому розвитку – 56,7 %).

Порівняльні дані дають нам змогу стверджувати положення про те, що логопедична робота із дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення повинна бути спрямована на розвиток словотвору.

Методика формувального етапу дослідження передбачала проведення групових та індивідуальних занять з розвитку словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення на базі ігрової діяльності. Значне місце було виділено дидактичним іграм, які були спрямовані на: закріплення форм множини; уточнення форм родового, давального, знахідного, орудного, місцевого відмінків; формування уміння вживати зменшувано-пестливі та збільшувані суфікси. При підборі дидактичних ігор враховувалися вікові особливості старших дошкільників. Заняття проводилися два рази на тиждень – вівторок (групові логопедичні заняття) та четвер (індивідуальні логопедичні заняття). Ігри з розвитку словотвору включали заняття з ознайомлення з довкіллям і розвитку мовлення у корекційні години.

Аналіз результатів формувального етапу дослідження показав, що рівень сформованості словотвору після проведення корекційної роботи у дошкільників з типовим розвитком мовлення залишився на колишньому

рівні. У експериментальній групі на момент контрольного експерименту, переважають діти із середнім (31,6 %) і вище за середній (31,6 %) рівнем уміння утворювати слова, 26,6 % – становить високий рівень, 10 % – низький.

Проведена робота у експериментальній групі показала, що:

1) окремі елементи словотвору та загальний рівень словотвору в цілому помітно вирости та наблизилися до типового мовленнєвого розвитку;

2) процес словотвору у дітей став більш невимушеним і практично не викликає у них труднощів;

3) найбільш інтенсивно відбувається розвиток самостійності, що проявляється в умінні використовувати набуті знання в нових умовах, в умінні вносити елементи творчості (придумувати своє, виконувати завдання по-своєму) та успішно формується у змістовній дитячій діяльності з ігровим дидактичним матеріалом;

4) експериментальна робота показала, що використання спеціальних дидактичних ігор дозволяє найбільш успішно вирішувати питання розвитку словотвору.

Отже, за допомогою даного експерименту, основою якого були дидактичні ігри, була успішно проведена робота з корекції порушень словотвору у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення, що підтверджує положення про те, що дидактична гра є ефективним засобом корекції порушень словотвору у дітей із загальним недорозвитком мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология. Москва: Академия, 1998. 281 с.
2. Андрусишина Л. Стан сформованості загально-функціональних механізмів мовлення у старших дошкільників із ЗНМ // Дефектологія. 2006. № 1. С. 33-36.
3. Арутюнова Н.Д. О понятии системы словообразования // Филологические науки. 1990. №2. С. 12-14.
4. Білякова О. Формування лексичної компетентності. Заняття для старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення // Дефектолог. 2008. № 8. С.20-22.
5. Белая А.Й. Подолання нерізко вираженого загального недорозвитку мовлення у молодших школярів (Методичні рекомендації для вчителів-логопедів). Хмельницький: ТУП, 2001. 100 с.
6. Бондаренко А.К. Словесные игры в детском саду. Москва: Просвещение, 1994. 58 с.
7. Виправлення вад мовлення у дошкільників / упор.: В.Л. Чайко. Київ: Шкільний світ, 2009. 112 с.
8. Возрастная психология. Хрестоматия / Под. ред. В.С. Мухина, А.А. Хвостов. Москва: Академия, 2000. 300 с.
9. Волкова Г.А. Методика психолого-логопедического обследования детей с нарушениями речи. Вопросы дифференциальной диагностики: учебн.-метод. Пособие. СПб.: Детство-пресс, 2003. 144 с.
10. Волошина Н.А. Состояние словообразования у дошкольников с общим недоразвитием речи [Электронный ресурс] // Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2016. Т. 13. С. 6-10. URL. : <http://e-koncept.ru/2016/56162.htm> (дата звернення: 08.11.2020).
11. Волковская Т.Н. Иллюстрированная методика логопедического обследования [Текст]; под общей ред. Т. Н. Волковской. Минск :

Издательский дом образование плюс, 2009. 103 с.

12. Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи. Москва: Педагогика, 1981. 173 с.

13. Гущина Ю.Р., Туманова Т.В., Филичева Т.Б. Особенности словообразовательной и коммуникативной активности детей дошкольного возраста с нарушениями речи [Текст] // Современные проблемы науки и образования. 2014. № 6. С. 749.

14. Дети с проблемами в развитии. Комплексная диагностика и коррекция // Под ред. Л.П. Григорьева. Москва: ИКЦ, 2002. 83 с.

15. Деревянко Н.П., Лапп Е.А. Формирование словарного запаса у дошкольников с общим недоразвитием речи // Практическая психология и логопедия. 2006. №4. С.57-60.

16. Дефектологічний словник: навчальний посібник / За редакцією В.І. Бондаря, В.М. Синьова. Київ : «МП Леся», 2011. 528 с

17. Дидактичний матеріал для логопедичних занять з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку / упоряд. Л. Д. Плюшова. Херсон : Основа, 2007. 143 с.

18. Диференційна діагностика мовленнєвих порушень : метод. реком. з курсу "Логопедія"/ уклад.: Н. М. Голуб, О. М. Потамошнієва, Н. П. Хребтова Харків : ХНПУ, 2007. 66 с.

19. Ефименкова Л.Н. Формирование речи у дошкольников (Дети с общим недоразвитием речи). Москва: Педагогика, 1995. 91с.

20. Елисеева М.Б. Нормальные ошибки в речи детей раннего возраста // Практическая психология и логопедия. 2006. № 1. С. 3-8.

21. Жукова Н.С. Подолання загального недорозвитку мовлення у дітей. Москва: Союз, 2008. 142 с.

22. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичёва Т.Б. Преодоление задержки речевого развития у дошкольников. Москва: Просвещение, 1993. 190 с.

23. Игры в логопедической работе с детьми: Пособие для логопедов /

Авт. сост.: Ю.Г. Гаубих, Г.В. Косова, Ю.С. Липкина и др.; Под ред. В.И. Селиверстова. 2-е изд. Москва: Просвещение, 1999. 208 с.

24. Заплатна С.М. Характеристика загального недорозвитку мовлення у дітей. Київ: Освіта, 2000. 165 с.

25. Калягин В. А., Овчинникова Т. С. Логопсихология. СПб.: КАРО, 2005. 288 с.

26. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: Підручник. 2-е вид. Київ: Одеса -Либідь, 1991. 280 с.

27. Карта логопедична обстеження дитини дошкільного віку з порушеннями мовлення: Методичні рекомендації для практичної роботи / Автори-укладачі І.Г. Дмитрієнко, Л.О. Федорович. Полтава: Пересвіт. 2006. 33 с.

28. Кирьянова Р.А. Комплексная диагностика дошкольников. СПб.: Каро, 2002. 85 с.

29. Коновалова С.Н. К вопросу о формировании предикативной лексики у старших дошкольников с общим недоразвитием речи // Дефектология. 2004. № 5. С. 50-51.

30. Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя). СПб.: Каро, 2001. 128с.

31. Левина Р.Е. Основы теории и практики логопедии. Москва: Просвещение, 1998. 93 с.

32. Левина Р. Е. Характеристика общего недоразвития речи у детей // Логопед в детском саду. 2012. № 6. С . 44-58.

33. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. Москва: Просвещение, 1985. 214 с.

34. Лісняк Н.І., Бабій І.М. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Видавництво: Навчальна книга Богдан, 2006. 88 с.

35. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. / За ред. М.К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.

36. Логопедична робота з дошкільниками / під ред. О.В. Правдиної. Москва: ВЛАДОС, 2006. 246 с.
37. Логопедия: учебник для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов / Л.С. Волкова, Р.И. Лалаева, Е.М. Мастюкова и др. ; под ред. Л.С. Волковой. 5-е изд., перераб. и доп. Москва : ВЛАДОС, 2004. 703 с.
38. Логопсихологія: навч. посіб. / С.Ю. Конопляста, Т.В. Сак; за ред. М.К. Шеремет. Київ.: Знання, 2010. 293 с.
39. Лопатина Л.В. Серебрякова Н.В. Преодоление речевых нарушений у дошкольников. СПб: СПб, 2001. 161 с.
40. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота корекції порушень мовлення у дошкільників). Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія). 1-видання. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 288 с.
41. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика. (ранний и дошкольный возраст): Советы педагогам и родителям к обучению детей с особыми проблемами в развитие. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. 304 с.
42. Минькина Н.С. Особенности словообразования у дошкольников с общим недоразвитием речи [Текст] // Современные проблемы дошкольной дефектологии : взгляд в будущее: сборник научных статей по материалам межвузовской студенческой научнопракт. конференции (20-21 марта 2017 г.) / под общей ред. Л. Головчиц, Н. Микляевой, А. Кротковой. Берлин : Директ-Медиа, 2017. С. 147-150.
43. Миронова С.А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях. Москва : Просвещение, 1991. 48 с.
44. Мухина В.С. Возрастная психология. Москва : Академия, 1998. 82с.
45. Новоторцева Н.В. Развитие речи детей. Популярное пособие для родителей и педагогов. Ярославль: Гринго, 1995. 73с.
46. Обстеження дітей із загальним недорозвитком мовлення /

Т. Машковська, Т. Кузьміна, Л. Дмитрікова та ін. // Дефектолог. 2008. №2 (лютий). С.7-21

47. Павлова А.А. Диагностика и коррекция речевого развития детей. Минск: Просвещение, 1990. 181 с.

48. Рібцун Ю. Використання ігрових прийомів у розвитку артикуляційної моторики молодших дошкільників із ЗНМ : метод. реком. // Дефектологія. 2008. № 1. С. 11-14.

49. Рібцун Ю.В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс. Київ: Освіта України, 2011. 292 с.

50. Рібцун Ю. Організація роботи логопеда в молодшій групі для дітей із загальним недорозвитком мовлення // Дефектологія. 2009. № 2. С. 17-21.

51. Ромусик М. Коррекция общего недоразвития речи. Младший дошкольный возраст // Дошкольное воспитание. 2008. № 3. С. 76-83.

52. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. Москва: Педагогика. 1986. 416 с.

53. Сазонова С.Н. Развитие речи дошкольников с общим недоразвитием речи. Москва: Педагогика, 2003. 142 с.

54. Сизонова О.С., Пелих М.С. Орієнтовний перспективний план психолого- логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку зі ЗНМ ІІІ рівня // Логопед. 2013. № 8. С. 17-22

55. Соботович Є.Ф.Порушення мовного розвитку в дітей та шляхи їх корекції: Навчально-методичний посібник. Київ : ІСДО, 1995. 204 с.

56. Соботович Е.Ф. Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции. Москва: Классик Стиль, 2003. 127 с.

57. Спирина Л.Ф., Ястребова А.В. Учителю о детях с нарушениями речи. Москва: Просвещение, 1995. 78 с.

58. Степанова О.А. Организация логопедической работы в дошкольном образовательном учреждении. Москва: ТЦ Сфера, 2004. 111 с.

59. Татомир Н.В. Заняття з розвитку мовлення. Використання ігор і

вправ для розвитку дрібної моторики: старший дошкільний вік // Логопед. 2013. № 9. С. 35-36

60. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2004. 348 с.

61. Тишина Л.А., Кузахметова Г.Р. Влияние словарной работы на развитие связной речи дошкольников с общим недоразвитием речи // Логопедия. 2007. №2. С.59-63.

62. Тищенко В.В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення // Теорія та практика сучасної логопедії: Зб. наукових праць: Вип. 4. Київ: Актуальна освіта, 2007. С. 45-51.

63. Трофименко Л.І. Асоціативний експеримент як один із методів дослідження словника дошкільників // Дефектологія. 2001. №4. С.16-19.

64. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс / За ред. Є.Ф. Соботович. Київ: «Актуальна освіта», 2007. 120 с.

65. Трофименко Л.І. Новий зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II–III ступенів // Дефектологія. 2007. №3. С.34-40

66. Трофименко Л.І. Словотворення у дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ // Дефектологія. 2003. №3. С.45-48

67. Трошин О.В., Жулина Е.В. Логопсихология: учебн. пособие. Москва : ТЦ Сфера, 2005. 256 с.

68. Трухачева И.З., Назаренко Н.В. Дидактическая игра как средство преодоления нарушений чтения и письма// Логопед. 2013. № 4. С. 80-84.

69. Туманова Т.В. О словообразовательной компетенции детей с общим недоразвитием речи // Логопед в детском саду. 2006. №5. С.17-19

70. Українське дошкільня : програма розвитку дитини дошкільного віку / Білан О.І, Возна Л.М., Максименко О.Л. та ін. Тернопіль : Мандрівець. 2012. (Програми).

71. Ушакова О.С. Методика развития речи детей дошкольного возраста [Текст] : учебно-метод. пособие для воспитателей дошк. обр. учр. / Е.М. Струнина, О.С. Ушакова. Москва : Гуманитарное изд. центр ВЛАДОС, 2004. 288 с.

72. Ушакова Т.Н. Рождение слова: Проблемы психологии речи и психолингвистики [Текст]. Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2011. 524 с.

73. Филичева Т.Б., Туманова Т.В. Дети с ОНР. Воспитание и обучение. Москва : Изд.-во ГНОМ, 2000. 128 с.

74. Филичева Т.Б., Чиркина Г.В. Психолого-педагогические основы коррекции общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста // Логопед в детском саду. 2013. № 3. С. 65-71.

75. Филичева Т.Б., Чиркина Г.В. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста: Практическое пособие. Москва : Айрис-пресс, 2004. 224 с.

76. Формування та корекція складової структури слова у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Навчально-методичний посібник. Чередніченко Н.В., Гайдаєнко В.В., Бурдейна О.А., Алексєєва Н.Ю., Мележик О.А. Київ: Промінь, 2019. 130 с.

77. Цейтлин С.Н. Очерки по словообразованию и формообразованию в детской речи [Текст]. Москва : Знак, 2009. 592 с.

78. Циба Л. Виявлення мовного недорозвинення // Дефектолог. 2008. № 6. С. 3-5.

79. Чиркина Г., Черкасова Е. Основные направления совершенствования системы дошкольной логопедической помощи // Дефектология. 2009. № 1. С. 23-32

80. Шеремет М.К. Поняття мовлення і мислення в системі підготовки дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення до школи // Корекційна педагогіка. № 1. 2008. С. 6-8.